

การวิเคราะห์ภูมิปัญญาการใช้กลบท คำภาษาไทยกินได้ สำนวนไทย ที่ปรากฏในบทหนังตะลุงของหนังจีน อรุณุต

เกษม ขันباءแก้ว*

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในบรรดาภูมิปัญญา คือ ความรู้ความสามารถที่จะจัดการ จัดทำหรือสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ขึ้นเพื่อสนองความต้องการของมนุษย์และสังคม หรือเพื่อรับใช้ชีวิตและสังคมหรือเพื่อพัฒนาชีวิตและสังคมของประชาชนชาวบ้านภาคใต้ ซึ่งมีอยู่หลายด้านนั้นภูมิปัญญาการสร้างสรรค์วรรณกรรม โดยเฉพาะการสร้างสรรค์วรรณกรรมหนังตะลุง หรือบทหนังตะลุงนับเป็นภูมิปัญญาที่เด่น และน่าศึกษาอย่างหนึ่ง

การแต่งบทหนังตะลุงผู้แต่งต้องเลือกใช้รูปแบบคำประพันธ์ เลือกใช้คำเลือกใช้สำนวน เลือกใช้วิธีการสร้างเรื่องที่เหมาะสม ซึ่งจะส่งผลให้บทหนังตะลุงที่แต่งขึ้นเป็นบทหนังตะลุงที่ดี สามารถจะสื่อสารกับผู้ฟังหรือผู้อ่านได้ดี มีประสิทธิภาพ ซึ่งต้องอาศัยภูมิปัญญาทั้งสิ้น

หากกล่าวเฉพาะภูมิปัญญาด้านการใช้รูปแบบคำประพันธ์ การใช้คำและการใช้สำนวน แม้ปักดิ่งผู้แต่งบทหนังตะลุงจะใช้กลอนสุภาพ ใช้คำภาษาไทยและใช้ถ้อยคำที่ตรงไปตรงมา เป็นส่วนใหญ่ แต่มีบางที่ผู้แต่งบทหนังตะลุง ซึ่งเป็นชาวบ้านภาคใต้เลือกใช้กลบท คำภาษาไทยกินได้ และถ้อยคำที่มีชื่อเริง ซึ่งช่วยเสริมให้บทหนังตะลุงที่ตนแต่งไฟแรงเหมาะสมและพิสดารยิ่งขึ้น ซึ่งต้องใช้ภูมิปัญญาในการแต่งเพิ่มขึ้น

หนังจีน อรุณุต ปราษฐ์ชาวบ้านภาคใต้บุคลภูมิพลานดีเด่นทางวัฒนธรรม (การแสดงหนังตะลุง) ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๓๙ คิลปินแห่งชาติสาขาวิศลปะการแสดงหนังตะลุง ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๓๙ นายหนังตะลุง ซึ่งได้รับพระราชทานนามจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันว่า

*ผู้ช่วยศาสตราจารย์, โปรแกรมวิชาภาษาไทย, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

หนังอวรรณโธเมชิต (คณะหนังตะลุงผู้ประกาศคุณความดี) และได้รับปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปการแสดงจากสถาบันราชภัฏสงขลา ซึ่งเป็นประชญ์ชาวบ้านร่วมสมัยที่สำคัญยิ่งของภาคใต้ ได้แต่งบทหนังตะลุง ที่รักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมการแต่งบทหนังตะลุงไว้ไม่น้อยกว่า ๑๐๐ เรื่อง ซึ่งนอกจากจะมีปริมาณมากแล้วบทหนังตะลุงดังกล่าวเนี้ยก็อบทุกเรื่องยังเป็นบทหนังตะลุงที่ดีเป็นแบบฉบับของบทหนังตะลุง ทั้งยังเป็นบทหนังตะลุงที่เพร่หลายอย่างยิ่ง ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของ หนังฉบับ อรุณเด่องที่ปรากฏในบทหนังตะลุงเรื่องสายเลือดขัดติยา (บทบอกเรื่อง) ความว่า

“ห่วงนี้นั้น (ระหว่างนี้นั้น) หนังโรงนี้ (หมายถึงหนังตะลุงคนนี้) จำเป็นต้องผลิตเรื่องให้มากที่สุด เพราะว่าผลิตแล้วเด็ก ๆ (หมายถึงนายหนังตะลุงคนอื่น ๆ ที่มีอายุน้อยกว่าหนังฉบับ อรุณ) เอาเสียหมด ปรากว่าที่งานฤกตว่อน (งานกาชาดจังหวัดสงขลา เป็นงานเทศบาลประจำปีของจังหวัด สงขลา) ๒๐ หาดคืน (๒๐ กว่าคืน) เล่นแต่เรื่องหนังฉบับ (แสดงแต่เรื่องที่หนังฉบับ อรุณเป็นผู้แต่งทั้งสิ้น) ทั้ง ๒๐ หาดคืน ทั้งไม่รักลิบโรง (ทั้งไม่รักลิบโรง) เพราคีน (ละ) ๓ โรง ๆ แม้วมองหลบ (กลับ) มาบอกว่าเล่นเรื่องหนังฉบับเพียงงาน”

บทหนังตะลุงของหนังฉบับ อรุณ เหล่านี้จึงเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านภาคใต้ที่เด่นอย่างยิ่ง นอกจากนี้ยังเป็นที่รวมของภูมิปัญญาของหนังฉบับ อรุณ เองหลายด้านซึ่งรวมทั้งการใช้กลบท การใช้คำภาษาไทยถี่นี้ได้ การใช้สำนวนไทย ซึ่งผู้จัดหนึ่งว่าเป็นภูมิปัญญาที่เด่นยิ่งของหนังฉบับ อรุณซึ่งควรแก่การรับร่วมและศึกษาวิจัยอย่างละเอียด

จากการศึกษาพบว่า แม้จะมีผู้สนใจศึกษาวิจัยบทหนังตะลุงของหนังฉบับ อรุณ อยู่บ้างโดยเฉพาะในประเด็นการใช้กลบท การใช้คำภาษาไทยถี่นี้ได้ การใช้สำนวนไทย แต่ยังเป็นการวิจัยที่เป็นภาพรวมและจากข้อมูลบทหนังตะลุงของหนังฉบับ อรุณ เพียงบางเรื่องยังไม่พบว่า มีการวิเคราะห์ในประเด็นดังกล่าวอย่างเฉพาะเจาะลึกและจากข้อมูลบทหนังตะลุงของหนังฉบับ อรุณ ทุกเรื่อง

ผู้จัดหนึ่งว่าภูมิปัญญาการใช้กลบท การใช้คำภาษาไทยถี่นี้ได้ การใช้สำนวนไทยที่ปรากฏในบทหนังตะลุงของหนังฉบับ อรุณ เป็นภูมิปัญญาของประชญ์ชาวบ้านที่สำคัญของสังคมภาคใต้และสังคมไทย เป็นภูมิปัญญาที่เด่นของสังคมภาคใต้และสังคมไทย ซึ่งสมควรจะมีการศึกษาวิจัยอย่างละเอียดเพื่อให้รู้จักเข้าใจ สามารถจะอนรู้รักษ์ลิบสถานภูมิปัญญาดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะก่อประโยชน์ต่อชีวิตและต่อสังคมส่วนรวมสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาการใช้กลบทที่ปรากฏในบทหนังตะลุงของหนังฉบับ อรุณ
๒. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาการใช้คำภาษาไทยถี่นี้ ที่ปรากฏในบทหนังตะลุงของหนังฉบับ อรุณ
๓. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาการใช้สำนวนไทยที่ปรากฏในบทหนังตะลุงของหนังฉบับ อรุณ

ขอบเขตของการวิจัย

๑. ขอบเขตด้านข้อมูล

บทหนังตะลุงของหนังฉบับ อรุณ ที่ปรากฏเป็นเอกสารเท่าที่ผู้จัดสามารถจัดรวบรวม ได้ในปี พ.ศ. ๒๕๕๓ จำนวน ๘๗ เรื่อง

๒. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาภูมิปัญญาการใช้กลบท คำภาษาไทยถี่นี้ การใช้สำนวนไทยที่ปรากฏในบทหนังตะลุงของหนังฉบับ อรุณต

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสารที่เป็นลายมือเขียน มีวิธีดำเนินการตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

๑. ขั้นสำรวจและรวบรวมข้อมูล

๑.๑ สำรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๒ สำรวจและรวบรวมข้อมูลบทหนังตะลุงของหนังฉบับ อรุณต ที่ปรากฏเป็นเอกสารจากแหล่งข้อมูลต่อไปนี้

๑) บ้านหนังฉบับ อรุณต บ้านเลขที่ ๑๑๖ หมู่ที่ ๓ ตำบลสะทิงหม้อ อำเภอพิสูจน์นคร จังหวัดสงขลา

๒) บ้านหนังสุภาพ ชุมยวง บ้านเลขที่ ๑/๒ ซอย ๔ ถนนราชภูมิอุทิศ ๒ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

๓) สำนักศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

๒. ขั้นจัดกรองทำข้อมูลและเสนอรายงาน

๒.๑ รวบรวมข้อมูลการใช้กลบท คำภาษาไทยถี่นี้ การใช้สำนวนไทยจากบทหนังตะลุงของหนังฉบับ อรุณต

๒.๒ ตรวจสอบข้อมูลโดยสอบถามจากหนังฉบับ อรุณต

๒.๓ นำข้อมูลทั้งหมดมาจำแนกและจัดระบบ

๒.๔ ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นที่กำหนด

๒.๕ เสนอผลการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์

๒.๖ สรุปผลการศึกษาอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ทำให้ได้รับความกลบท คำภาษาไทยถี่นี้ สำนวนไทยที่ปรากฏในบทหนังตะลุงของหนังฉบับ อรุณต อันเป็นภูมิปัญญาทางการประพันธ์และภูมิปัญญาทางภาษาไทยที่เด่นยิ่งของสังคมไทยไว้เป็นระบบ

๒. เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนในรายภาษาฯ เช่น ลักษณะคำประพันธ์ไทย ภาษาถี่นี้ สำนวนไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย

๓. ทำให้เยาวชนและชุมชนเห็นความสำคัญ เห็นคุณค่าของประษฐ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาชาวบ้านและภูมิปัญญาไทยมากขึ้น

๔. ทำให้การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับผลงานการประพันธ์ของหนังฉบับ อรุณต มีความสมบูรณ์เพิ่มขึ้น

สรุปผลการวิจัย

๑. ภูมิปัญญาการใช้กลบที่ปรากฏในบทหนังตะลุงของหนังจีน อรุณ พบฯ มีการใช้กลบที่นิลากน้ำลายและหมายความกับเนื้อหา ๖ ชนิดดังนี้ ๑) กลบทกบเด่นตอยหอย ๒) กลบทนาคบริพันธ์ ๓) กลบทมธรุสวัที ๔) กลบทนราภัยท่องเครื่อง ๕) กลบทวัวพันหลัก ๖) กลบทะบัดสะบึง ๗) กลบทอักษรบริพันธ์ ๘) กลบทนาคบริพันธ์แปลง ๙) กลบทวัวพันหลักแปลง ๑๐) กลบทสุรangsร์คำบําแปลง ๑๑) กลบทอักษรบริพันธ์แปลง ๑๒) กลอนสี ๑๓) กลอนสามห้า ๑๔) กลอนหอย ๑๕) กลอนผีสม ๑๖) กลอนสามห้าแปลง

๒. ภูมิปัญญาการใช้คำภาษาไทยถี่นั้นได้ที่ปรากฏในบทหนังตะลุงของหนังฉัน อบรมุต พงว่ามีการใช้คำภาษาไทยถี่นั้นได้ที่หลักแหล่งและเหมาะสมกับบริบทไม่น้อยกว่า ๓๔๒ คำ ดังนี้

๑) แพ็ร์ ๒) หยัด ๓) กุบ ๔) เหิ่ง ๕) เหี่ยบ ๖) โนง ๗) ตาจีคง ๘) ข่าวหรือ
๙) พอมพร้าว ๑๐) เป็ดหัว ๑๑) ตั้น ๑๒) โคลงเคลง ๑๓) โนลงเหลง ๑๔) ล็อกเหล็ก
๑๕) ไม้รูฟัง ๑๖) เสดสา ๑๗) อ้อร์อ ๑๘) อุญดี ๑๙) หนกไหน ๒๐) คุบ ๒๑) เ xen
๒๒) ชับ ๒๓) จวน ๒๔) เปลา ๒๕) เข็ม ๒๖) ท้ายแคร์ด ๒๗) ทูม ๒๘) ครีคอมแดง
๒๙) ล่อกอ ๓๐) ยกพาย ๓๑) แกก ๓๒) แกกเซ็ตเซ็ต ๓๓) สาวลัว ๓๔) หนวยแผล
๓๕) เยิงห่วงห่วง ๓๖) แสงท้อง ๓๗) แต่สวน ๓๘) ไอเม่น ๓๙) หีด ๔๐) ทำฤทธิ์
๔๑) ข้อขอ ๔๒) ตั้งเรื่อง ๔๓) คนเม่า ๔๔) ห้าเดือนแหม ๔๕) ยิก ๔๖) เอาหลังลง
๔๗) หันหวาย ๔๘) หัวสีพุด ๔๙) ไข ๕๐) วาน ๕๑) เทศ ๕๒) น้ำกดหัว ๕๓) ขี้ขอ
๕๔) ส้มสี ๕๕) ลายบองหยอย ๕๖) หัวบับ ๕๗) ตับกุบ ๕๘) ป่าหนัก ๕๙) นายมนตร์
๖๐) คนชาญ ๖๑) หนดเนียน ๖๒) เนียน ๖๓) นาย ๖๔) ต่อโพกร ๖๕) โคลกเหม็ดชุน
๖๖) สินคอ ๖๗) ตะวันເອີງພໍາ ๖๘) พອหลวง ๖๙) หวาน ๗๐) ราຈຸນ ๗๑) ນໍາເຄຍ ๗๒) หมື້ຫຸນ
๗๓) คง ๗๔) ເຄຍຸນ ๗๕) ຄອນຫ່ອພາຍ ๗๖) ຄວານ ๗๗) ຕິດຕິງ ๗๘) ເຕັກຳມໍາ ๗๙) ຂ້ອງໃຈ
๘๐) ຄຶກ້ອີປຶກ້ອຳທໍາ ๘๑) ແຄ່ຄໍ່າ ๘๒) ພັນນີ້ ๘๓) ອວາງເຜີນ ๘๔) ລອອນ ๘๕) ເຮີຍດ
๘๖) ປລອອມນົດ໌ ๘๗) ພ້ອໄຂ້ໜາ ๘๘) ລຸ່ມຫລະ ๘๙) ຄໍາພຽກ ๘๑) ຮາຍມາຍ ๘๑) ໜໍມູມຫຍາມ
๘ໆ) ລາຕ້າ ๘๓) ດັກດູ່ເດີຍມ ๘໇) ແຍດູ່ຕູ່ ๘່) ຂາວເຫວັງ ๘້) ເຊັງຫົວອົງ ๘໊) ພົບ
๘໋) ມຽງ ๘໌) ມັນເທີ ๑๐๐) ເກີດໃໝ່ໂພຈຣ ๑๐๑) ລູກເຂົ້າຂ້ອຍ ๑๐໨) ນານນິນ ๑๐๓) ລາວ
๑๐໤) ນໍ້າບູດ ๑๐໬) ພຸງປລາລັ້ງ ๑๐໭) ຄລດ ๑๐໮) ໂດກັງວ ๑๐໯) ເນົາເທົາຄ່ອມືອ ๑๐໧)
ດັ່ງ ๑๐໩) ປບອງ ๑๐໪) ມ້າງເໝາ ๑๐໫) ປອນເນາະ ๑๐໬) ຄົງອໜູ້ ๑๐໭) ອູ້ມໍ່ສາຍ ๑๐໮) ວອງ ๑๐໯)
ມືກ ๑๐໩) ເຄືອກ ๑๐໪) ບ່ອນຍາ ๑๐໨) ສ້າຍຄມ ๑໦໦) ກາງຫລາງ ๑໦໨) ເສິ່ງເຄົ້ງ ๑໦໩) ຜ້າແຫຍັງ
๑໦໪) ຂັນຫວັພອງ ๑໦໪) ແහີນປເພລາ ๑໦໬) ເອີດ ๑໦໭) ມັກເມື່ອຍ ๑໦໮) ມາວເມີນ
๑໦໨) ແປຶງແຜົກ ๑໦໩) ໄອັນັ້ນັ້ນ ๑໦໩) ແຈິງ ๑໦໪) ອນວຍຕາ ๑໦໪) ຄວິງງາຍ ๑໦໩)
ລວມ ๑໦໪) ອື່ເໜັງນີ້ ๑໦໪) ຕກ ๑໦໪) ອຸກ ๑໦໪) ພຍບ ๑໦໪) ພຸດຸພັ້ງ ๑໦໪) ເດືອນແຈ້ງ
๑໦໦) ແພັຜາວ ๑໦໪) ແຄົດ ๑໦໪) ແໜົດ ๑໦໪) ມັດຫນອຍ ๑໦໪) ລັກໜູ້ ๑໦໪) ຖວຍໜູ້
๑໦໪) ດັ່ນ ๑໦໪) ກຸ່ສົມ ๑໦໪) ຖວຢອຸດ ๑໦໪) ລື່ລັງ ๑໦໪) ຜ້າມເຫຼືກຂາວ ๑໦໪) ມ່ວງລັ້ນແຂ
๑໦໪) ດາຍຂອງ ๑໦໪) ຍັກຄອ ๑໦໪) ເທິງຢັບ ๆ ๑໦໪) ກາກອກ ๑໦໪) ຫັ້ນ ๑໦໪) ແກ
๑໦໪) ຕຣອຍ ๑໦໪) ອວງຫວາຍ ๑໦໪) ຍອນ ๑໦໪) ແಡມີນ ๑໦໪) ມານ ๑໦໪) ໂພຣະ ๑໦໪) ໂຮລະ
๑໦໪) ວົງພລາມ ๑໦໪) ພວກ ๑໦໪) ແມ່ໄພ ๑໦໪) ເນີຍ ๑໦໪) ປລ່ອຍເທິງ ๑໦໪) ອ້າເໜີມ

ເລີ) ແຫຍອ ເລີ້າ) ແຕກ ເລີຄ) ທ້ວໄຂ້ລິກ ເລີ່) ລົບ ເລີ່) ພ່ອເມົາ ເລີ່) ດອແລນ
 ເລີ່) ຕຳຫຼຸກ ເລີ່) ນັກເຊາແຂກ ເລີ່) ໄນ້ແລນບານ ເລີ່) ເກົກນັນ ເລີ່) ສັ່ນນີ້ອດ ພ
 ເລີ່) ທກ ເລີ່) ເຮືຍມ ເລີ່) ຂ້າວຫຼຸງ ເລີ່) ເປີກຫວາງ ເລີ່) ເສີຍດຸງ ເລີ່) ລົກ
 ເລີ່) ເມື່ອຍມຳກຳ ເລີ່) ເກີ່ຍົງກຽກ ເລີ່) ຖັນໆ ເລີ່) ຂົນພອງ ເລີ່) ຜັນ້ງ ເລີ່)
 ແມ່ເຕົ່າ ເລີ່) ນຶ່ງທຳເປີງ ເລີ່) ເງື່ອໂຄ ເລີ່) ຜິດຝ້າ ເລີ່) ໄກແລນ ເລີ່) ບັດສີ ເລີ່) ອູ້ພວດີ
 ເລີ່) ແກ່ນົົ້ງ ເລີ່) ລົງແໜ່ນ ເລີ່) ສາດ ເລີ່) ກລັວຍພັງລາ ເລີ່) ແກກາ ເລີ່) ພຸງ
 ເລີ່) ຄັດ ເລີ່) ຫ້ວມັນ ເລີ່) ປັ້ນຢູ່າ ເລີ່) ຢອນ ເລີ່) ຮູ່ຫວັງ ເລີ່) ມົອງ ເລີ່) ຕາຫລວງ
 ເລີ່) ບັນເຕີຍາ ເລີ່) ແຄວົກ ເລີ່) ພຍາຍ ເລີ່) ລຳເໜີ່ອງ ເລີ່) ປລາຫລາມ ເລີ່) ເມື່ອງ
 ເລີ່) ດີ່ມ ເລີ່) ລູກກລອນ ເລີ່) ພຍາຈັກ ເລີ່) ປອ ເລີ່) ນໍາຮັບ ເລີ່) ອິນກຣາການີ
 ເລີ່) ດີ່ຫວາ ເລີ່) ທີບ ເລີ່) ເຫັດັກໄຟ ເລີ່) ແໜີ່ຍາກວານ ເລີ່) ໄຊ ເລີ່) ໂມງ ເລີ່)
 ແມ່ ເລີ່) ວີ ເລີ່) ຈອກ ເລີ່) ຕີສອງຄົ່ງ ເລີ່) ອວນ ເລີ່) ປລິນ ເລີ່) ກາງຫຍາງ ເລີ່)
 ພຍ ເລີ່) ໂທກ ເລີ່) ພດ ເລີ່) ຊວກ ເລີ່) ພວກ ເລີ່) ຮາກ ເລີ່) ແບປ ເລີ່) ໄຄມ
 ເລີ່) ພລັດພລາມ ເລີ່) ກາຍຫລາຍ ເລີ່) ແຄລະ ເລີ່) ວີແວງ ເລີ່) ເພລີຍງ ເລີ່) ແຄນ
 ເລີ່) ອວງເວົດ ເລີ່) ປົດ ເລີ່) ໄດ ເລີ່) ໂອກອາກ ເລີ່) ວັງ ເລີ່) ດີ່ວ ເລີ່) ແມ່ຂັ້ນ
 ເລີ່) ຍາເມາ ເລີ່) ກລັກຂີ້ດີໄຟ ເລີ່) ຕີກໄຣ ພ ເລີ່) ຜິດສິມ ເລີ່) ຕີສາມ ເລີ່) ຈຶ່ກອກແຈ້ກ
 ເລີ່) ອວນອນ ເລີ່) ຄອວັດ ເລີ່) ຮາຮ່າ ເລີ່) ຍາງວາງ ເລີ່) ພລາວຫລາກ ເລີ່) ເຄລີຍກ
 ເລີ່) ຜົ່ອມ ເລີ່) ເໝລີຍມ ເລີ່) ແທຶງ ເລີ່) ຄຽບວໍາ ເລີ່) ອູ້ງ່າມ ເລີ່) ຜູ້ລັກໄລ່
 ເລີ່) ເຫັນຮາກ ເລີ່) ເພົດຈົ່ອນ ເລີ່) ຈຳນ ເລີ່) ພອມ ເລີ່) ຊັດຈິງຫົ່ອງ
 ເລີ່) ທຳປົອງພຸງ ເລີ່) ລູກເຄຍ ເລີ່) ຂ້າວເມີນ ເລີ່) ພົມອັນແຫັງ ເລີ່) ນຶກໂຫຍງເຫັນ
 ເລີ່) ອັງໂພກ ເລີ່) ເມື່ອກວົດ ພ ເລີ່) ແມ່ລົດ ເລີ່) ດີປລີ້ນິກ ເລີ່) ພລກ
 ເລີ່) ພນຍຍັນ ເລີ່) ດີກ ເລີ່) ສັນດີ ເລີ່) ເຫັນດີ ເລີ່) ພາດ ເລີ່) ວານຄວານ
 ເລີ່) ໄນໂຮກາກໄຫຮ່ມັນ ເລີ່) ຂໍຍາຍພຸມ ຕົວ) ທອດກລືນ ຕົວ) ດີເຄື່ອງ ຕົວ) ແລນ
 ຕົວ) ມຮອກ ຕົວ) ຖອກ ຕົວ) ດາ ຕົວ) ແහັນປເພລາ ຕົວ) ອຳອຸ່ນ ຕົວ) ແຕງ ຕົວ) ທ່ານ
 ຕົວ) ແລຍ ຕົວ) ສ່ວນ ຕົວ) ພູ່ພາ ຕົວ) ຄົວ ຕົວ) ຢັນ ຕົວ) ໄຊ້ຫາຍ ຕົວ) ເພດຮາ
 ຕົວ) ມິດເມື່ດ ຕົວ) ພຣວນ ຕົວ) ແಡດເຜີນ ຕົວ) ທ່ານລັກ ຕົວ) ຮາດ ຕົວ) ອາດ
 ຕົວ) ໄນ້ໜົກ ຕົວ) ໄວ ຕົວ) ດຳປີ່ ຕົວ) ແຍ ຕົວ) ພັນຈີ ຕົວ) ນຸດທິດ ຕົວ) ຮຳນັ
 ຕົວ) ລາຍ ຕົວ) ຊົ່ອງ ຕົວ) ດີປລີ ຕົວ) ຍາກ້ືນ ຕົວ) ຄຸບກປ ຕົວ) ໃນຮາຫີ່ຫຼູ່
 ຕົວ) ທຳສື່ຕີ ຕົວ) ທຳຜັນຫັນ ຕົວ) ພັງພຣີອໂນ້ ຕົວ) ວຳກຳພຣັດ ຕົວ) ທັດມຸດໂຕ
 ຕົວ) ຄຽວໜອ ຕົວ) ທຳບາທ ຕົວ) ທັນ້າພຣານ ຕົວ) ທັນ້າໜ່າງໜ່າງ ຕົວ) ແກ້ມເກລື້ອນ
 ຕົວ) ມູ້ສັງແຫ່ງວ່າ ຕົວ) ທ້ອນ ຕົວ) ນອກຫຼານ ຕົວ) ເປື່ອງ ຕົວ) ພ່ອທ່ານ ຕົວ)
 ແລຍມ ຕົວ) ໄຄໂໃໝ່ ຕົວ) ໂກ້ ຕົວ) ກ້າ ຕົວ) ດຳບໍ່ພໍາຍອ ຕົວ) ຕອ ຕົວ) ສົງກລົງໄຟ ພ
 ຕົວ) ທັນຸກ ຕົວ) ເກົ່ຽມ ຕົວ) ດານນີ້ ຕົວ) ທຣາມແລ ຕົວ) ມາ ອວັງ ຕົວ) ພຣາມພຣາມ
 ຕົວ) ມົນ ຕົວ) ຮານ ຕົວ) ນາຄູດ ຕົວ) ຈຶ່ງ ຕົວ) ເມື່ນ ຕົວ) ເໝລີຍກຫາກ
 ຕົວ) ກລັວຍຝີ ຕົວ) ອັດ ຕົວ) ລູກ້ືນິ້ນ ຕົວ) ເຈັບເຜີຍບໍາ ຕົວ) ທວດ ຕົວ) ເປີດວາ
 ຕົວ) ທັນກອີດ ຕົວ) ຂັບພືດ ຕົວ) ພວກພອງ ຕົວ) ລົງຈຶກ ພ ຕົວ) ພິມໄຕຕົກ
 ຕົວ)

๓. ภูมิปัญญาการใช้สำนวนไทยที่ปรากฏในบทหนังตะลุงของหนังจีน อรุณศต

พบร่วมกับสำนักงานใหญ่ที่หลักทรัพย์และเหมาะสมกับบริบทซึ่งส่งผลให้การสืบสานมีประสิทธิภาพไม่น้อยกว่า ๒๐๗ สำนวนดังนี้

(๑) กงเกวียนกำเกวียน (๒) กรวดน้ำค่าวัชัน (๓) กระต่ายหมายจันทร์ (๔) กลัวคนตาย ใช้คนเปือ เชือคนจร (๕) กันดีกิ่ว่าแก้ (๖) กลึงครกขึ้นภูเขา (๗) กากยังเป็นกา (๘) ก้างขวางคอ (๙) กึงก่าได้หอง (๑๐) กิงทองใบหยก (๑๑) กินข้าววัด นอนหลา ห่มผ้าฝี (๑๒) กินปูนร้อนท้อง (๑๓) แก่มะพร้าว เผ่ามะละกอ (๑๔) ไก่แก่เม่ปลาซ่อน (๑๕) ไก่พระกาพ (๑๖) ไก่รองบ่น (๑๗) ไก่เหลาขัน (๑๘) ข่มเขาโคชีนให้กินหญ้า (๑๙) ชาเก่า (๒๐) ข้าสองเจ้าบ่าวสองนาย (๒๑) ขายผ้าເຂາหน้าปืน (๒๒) ข้าวใหม่ป้ามัน (๒๓) ชี่ชังจับตึกแต่น (๒๔) ชี้คาน (๒๕) ชุดบ่อล่อปลา (๒๖) เทียนเสือให้วากล้า (๒๗) เที่ยวงา (๒๘) เข้าเป็นไฟเราเป็นน้ำ (๒๙) เข้าเมืองตาหลิ่วต้องหลิ่วตาม (๓๐) ไข่เป็ดไข่ห่านไม่ทานไข่แลน (๓๑) គดในข่องในกระดูก (๓๒) គันขอนหาตะเข็บ (๓๓) គบคนให้ดูหน้า ชื้อผ้าให้ดูเนื้อ (๓๔) គມในฝัก (๓๕) គความวัวไม่ทันหาย គความควายเข้ามาแทรก (๓๖) គวยதகളுகාමුකප්ලයා (๓๗) គับที่อยู่ได้ គับใจอยู่ยาก (๓๘) គ่าว่าบาท (๓๙) ໂຄแก่ชือบกินหญ้าอ่อน (๔๐) ງມເໝີນໃນມາສຸມທຽບ (๔๑) ຟູ່ເກົ່າກັບຊາວນາ (๔๒) ຈະເຫັນຂວາງຄລອງ (๔๓) ຈັບນັກກ່ອນໂຄດ່ນຕົ້ນໄມ້ (๔๔) ຈັບປລາຍັງໄມ້ໄດ້ຫົວ (๔๕) ຈັບປລາສອນມື້ (๔๖) ຈັບເສື່ອນີ່ເປົລ່າ (๔๗) ຈັບໄໝມື້ນັ້ນໃຫ້ຕາຍ (๔๘) ເຈົ້າໄມ່ມີສາລ (๔๙) ໄຈິດເຂົ້າສູ້ເສື່ອ (๕๐) ຂັກນໍ້າເຂົ້າເຮືອ ຂັກເສື່ອເຂົ້າບ້ານ (๕๑) ຂັກແມ່ນໍ້າທັ້ງໜ້າ (๕๒) ຂ້ວເຈັດທີ່ ດີເຈັດທີ່ (๕๓) ຂ້າເປັນກາຣ ນານເປັນຄຸນ (๕๔) ຂ້າງຕາຍທັ້ງຕົວເກາໃບບັບປຸດ (๕๕) ຂ້າງຕາຍເອງາ ເຈົ້າເອົາຄຳ (๕๖) ຂ້າງສາຣ ຟູ່ເກົ່າ ຂ້າເກົ່າ ເມີຍຮັກ (๕๗) ຂ້າງສາຣ ຂັກນໍ້າແພຣກຕົ້ນແລກລາຍ (๕๘) ຂ້າງສາຣເສີຍມັກກຳລ້າໜີ (๕๙) ຂ້າຍໜ້າເປັນຫຼົງໜີ້ໜ້າສາຣ (๖๐) ຂຶງສຸກກ່ອນໜ່າມ (๖๑) ຂຶງໜາວກ່ອນຝັນ (๖๒) ສື່ທາງກະວຽກ ບອກທາງກາ (๖๓) ຂ່ອນນີ້ໄດ້ຝັ້ງ (๖๔) ເໜ່າຫວູ້ (๖๕) ດັບໄຟຕົ້ນລົມຫວູ້ອີຕັດໄຟຕົ້ນລົມຫວູ້ອີຕັດໄຟຫວູ້ລົມ (๖๖) ດຳນໍ້າຕຳຕອຫວູ້ອີຕາມໄດ້ຕຳຕອ (๖๗) ໄດ້ເຮືອເຄືບແພ (๖๘) ຕົກທີ່ນັ້ນພະຣາມ ຕົກເກົ່າອີພະຣາມ (๖๙) ຕົກບັນໄດ້ພລອຍໃຈນຫວູ້ອີຕຳກະໄດພລອຍໃຈນ (๗๐) ຕ່ອເຮືອເໜີ້ອກວ່າຄລອງຫວູ້ອີຕ່ອເຮືອໃຫ້ງວ່າຄລອງ (๗๑) ຕັ້ງປ່ອນເດືອນ (๗๒) ຕັດກລ້ວຍຕັດປັບລີ້ຍ້າມີຢີ (๗๓) ຕັດໜ້ອງນ້ອຍແຕ່ພອຕົວ (๗๔) ຕັວຮ້ອນກ່ອນໄຟ້ (๗๕) ຕາດ້ວ (๗๖) ຕາຍດາບໜ້າ (๗๗) ຕີປລາຫັນໜ້າໃໝ (๗๘) ຕີວັກຮະທບຄຣາດ (๗๙) ເຕ່າຕາບອດ (๘๐) ຄ່ານໄຟເກົ່າ (๘๑) ກອນແຜ່ນເດີຍກັນ (๘๒) ກອດສະພານ (๘๓) ທະເລໄມ່ວ່າຍຄລື່ນ ໄຟຟີນໄມ່ວ່າຍຄວັນຫວູ້ອີສາຍນໍ້າໄມ່ວ່າຍຄລື່ນໄຟຟີນໄມ່ວ່າຍຄວັນ (๘๔) ທັ້ງກິນທັ້ງໜີ ຄົດຫ່ອຫລບເວີນ (๘๕) ທີ່ສູງນອນຄວ່າ ທີ່ຕໍ່ານອນໜາຍ (๘๖) ທຸ່ນມືດາປຳມື້ນູ້ (๘๗) ທຳຄຸນບູ້ຫາໄທ່ ໂປຣດັດວິດ້ບາປ (๘๘) ທຳເບື້ອງຄ່ວຕົວ (๘๙) ນາກມົນໜ່ອງອ່ອນ (๘๐) ນາກສອງຫວ້າ (๘๑) ນາກຕ່ອ (๘๒) ນອນດິນກິນເກລື້ອ (๘๓) ນໍ້າລົງບົນໃບບອນ (๘๔) ນໍ້າໜຸ່ນໄວ້ໃນນໍ້າໄສໄວ້ນອກ (๘๕) ນໍ້າເຊີຍວອຍ່າວ່າວາງເຮືອ (๘๖) ນໍ້າຕາລໄກລົມດີໂຈຈະອດໄດ້ (๘๗) ນໍ້າແຮກແທກເມືອງຫວ້າເມືອງເພິ່ນເທິງ (๘๘) ນໍ້າລອດໄທທຽຍ (๘๙) ບັນໄມ່ຫັ້າ ນໍ້າໄມ່ຫຸ່ນ (๑๐) ປລາສອນນໍ້າ (๑๑) ປລຸກໃຈເສື່ອປ່າ (๑๒) ປລຸກໄມ້ພັນເຮືອ (๑๓) ປລຸກເຮືອນຄ່ວມດອ (๑๔) ປລຸກເຮືອນຕາມໃຈຜູ້ອູ່ ຜູ້ອູ່ຕາມໃຈຜູ້ອູ່ອັນ (๑๕) ປລຸກເຮືອນຜິດຕິດຈົນເຮືອນທະລາຍ (๑๖) ປັນນໍ້າເປັນຕົວ (๑๗) ປາກຄນຍາກວ່າປາກກາ (๑๘) ປານບອນ (๑๙) ປາກປີ່ຈອ (๑๒) ປາກວ່າມືອົງ (๑๑) ປາກຫອຍປາກປູ (๑໨) ປິດທອງຫລັງພຣະ (๑๓) ເປັນຫຸ່ນໃຫ້ເຫັດ (๑໔) ຜ້າຂົ້ວຫ່ອທອງ (๑໕) ຜູ້ດີເດີນຕຽກ ຂໍ້ຄຣອກເດີນຄົນນ (๑໖) ຜິດວ່າໜ້າພລອຍ (๑໗) ແຜ່ນດິນໄວ້ຫຸ້ນ ພ້າໄວ້ດາ ເມືອງໄໄວເຈົ້າ (๑໨) ຜັນຕົກກັງແໜ່ງ ຜັນແລ້ງ

ก็ด่า (๑๙) ฝันทั้งให้เป็นเข้ม (๒๐) ฝากข้าวสารไว้กับไก่ ฝากหญิงสาวไว้กับชายหนุ่ม ฝากไม้ฟืนไว้กับไฟ ฝากเนื้อไว้กับเสือ ฝากปลาย่างไว้กับแมว ฝากดอกบัวไว้กับงู ฝากเกลือไว้กับน้ำ ฝากอ้อยไว้กับช้าง (๒๑) พบไม้งามเมื่อยามหวานบิน (๒๒) พลายมีงา (๒๓) พอ้อปากก์เห็นลิ้นไก่ (๒๔) พาลีหลายหน้า (๒๕) เพชรตัดเพชร (๒๖) เพื่อนกินหาจ่าย เพื่อนตายหาจ่าย (๒๗) เพะรับบาป (๒๘) แพ็บเป็นพระ ชนะเป็นมา (๒๙) พันลาย (๓๐) พาร้องก์ต้องฟังหรือพากคนองก์ต้องฟัง (๓๑) มดแดงแหงพวงมะม่วง (๓๒) มวยล้ม (๓๓) มายาสตรีมีมากว่าร้อยเล่มเกรียน (๓๔) มีไฟย่อมมีควัน (๓๕) มือครุยยาวสาดได้สาดเอา (๓๖) มือถือสากปากถือศีล (๓๗) ไม้ட้าย (๓๘) ไม้เบือไม้มา (๓๙) ไม่มีสักลิ่งหลิ่งไม่พัง (๓๙) ไม่ล้มข้ามได้ คนล้มอย่าข้าม (๓๑) ไม้หลักปักขี้ควาย (๓๒) ไม่เห็นโลงศพไม่หล่นดีตา (๓๓) ไม่เอาถ่าน (๓๔) ย้อมเม瓦 (๓๕) ยุ่นให้รำดำเนินรำ (๓๖) ร้อยชุดๆจะสูญเนื้อเมียตน เมียร้อยคนๆจะสูญพะแม่ได้ (๓๗) รักดีหามจ้ำรักชั่ว harmesa (๓๘) รู้หลบเป็นปึก รู้หลิกเป็นทาง (๓๙) รู้หัวนหรือรู้จักหัวน (๓๐) เราก่าว คaway เขาว่าวัว (๓๑) เรือขาดพาย (๓๒) เรือผ่าจอก (๓๓) เรือล่นในหนอง ทองไม้ใบใหญ่ (๓๔) เรือใหญ่เข้าคลอง (๓๕) เรือใหญ่กว่าคลอง (๓๖) ล่มหัวหมามหง (๓๗) ลังคงอยู่เห่า (๓๘) ลอยซ้อนตามเปียก (๓๙) ลาย (๓๐) ลิ้นแلن ลิ้นสองแฉก ลิ้นเหี้ย (๓๑) ลูกไก่อุยในกำมือ (๓๒) เลี้ยงลูกเสือลูกจระเข้ (๓๓) แล่นเนื้อเดือหัง (๓๔) แล่นเนื้อเอากลือทา (๓๕) วัดรอยเห่า (๓๖) วัวเคยขา ม้าเคยเขี้ (๓๗) วัวเคยใช้ คawayเคยไก่ (๓๘) วัวหายล้อมคอ ก (๓๙) วิงน้ำไม่เกรงขอน (๓๐) ศึกเสือเห็นใจได้ (๓๑) เศรษฐีเพิงผุด ตุดเพิงแมลง (๓๒) ส่งหมาพอพันชั่ง (๓๓) สาวไส้ให้กากิน (๓๔) สีเท้ายังรู้ผลัด นักปราษณ์ยังรู้ผลัง (๓๕) สำเนียงสื่อภาษา กิริยาสื่อสกุล (๓๖) เสียทองเท่าหัวไม่ยอมเตียผัวให้คร (๓๗) เสือติดจัน (๓๘) เสือพิเพราบ้าปัก ป้ารากเพราะเสือยัง ดินเย็นเพราะหนูบัง หนูยังเพราะดินเย็น (๓๙) เสือสองตัวอยู่ถ้ำเดียวกันไม่ได้ (๓๐) หนองบ่อนไส้ (๓๑) หนองหน้าไฟ (๓๒) หนองยอก เอาหนองบ่ำ (๓๓) หนองน้ำยา (๓๔) หนองอยต้ายเพราะนู (๓๕) หมาจึงจอก (๓๖) หมานิรังหนู (๓๗) หมาเท่าใบตองแห้ง (๓๘) หมาเท่าเรือบิน (๓๙) หลังสูฟ้าน้ำสูดิน (๓๐) หวานเป็นลม ขมเป็นยา (๓๑) หวานอม ขมกลืน (๓๒) หวานผ้าสอง (๓๓) หัวใจนกรอบ (๓๔) หัวล้าน นอกครู (๓๕) หางเหาใส่หัว (๓๖) หายใจมูกเทศ หายใจมูกคนอื่น (๓๗) หายใจทั่วห้อง (๓๘) เห็นกางจกรเป็นดอกบัว (๓๙) เห็นเตือขบคawayช่วยได้เตือ (๒๐๐) เหยียบเงา (๒๐๑) เหยียบ รอยใจ (๒๐๒) เหยียบเรือสองแคม (๒๐๓) แหย่เสือ แหย่เสือหลบ (๒๐๔) อดเปรี้ยวไว้กินหวาน (๒๐๕) อันคงคายขึ้นคงกลับลงคลอง (๒๐๖) เอกหองไปรู้กระเบื้อง (๒๐๗) เอกามะพร้าวหัวไว้ป้ายสวน

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาทั้ง ๓ ประเด็นมีข้อที่น่าสังเกต ดังนี้

๑. ภูมิปัญญาการใช้กลบที่ปรากฏในบทนั้นและลุงของหนังฉบับนี้ อบรมุต มีข้อที่น่าสังเกตดังนี้

๑.๑ ในบทหนังตะลุงของหนังฉบับนี้ อบรมุต มีการใช้กลบที่ ๑๖ ชนิดมีทั้งกลบทแบบเดิม ซึ่งมีผู้กำหนดแบบและตั้งชื่อไว้แล้ว ๑๐ ชนิด และกลบทแบบใหม่ที่หนังฉบับนี้ อบรมุต กำหนดแบบและตั้งชื่อขึ้นเอง ๖ ชนิด ซึ่งบ่งบอกว่าผู้ใช้คือหนังฉบับนี้ อบรมุต มีความรู้ความสามารถทางกลบท การกำหนดแบบและตั้งชื่อกลบที่ขึ้นเองถึง ๖ ชนิดโดยปรับปรุงมาจากกลบทแบบเดิม บ่งบอกว่าหนังฉบับนี้

อบรมดู มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถสร้างสรรค์สิ่งใหม่โดยอาศัยสิ่งเดิมเป็นฐาน ซึ่งเป็นการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่มั่นคง ยั่งยืนและเหมาะสม

๑.๙ นอกจากจะมีปริมาณมากแล้ว กลบที่ปรากฏในบทนั้นต่างๆของหนังชื่น อรุณด
ทั้งหมดจะปรากฏแทรกเป็นตอน ๆ อยู่ในบทนั้นต่างๆบางตอนบางเรื่องตามที่ผู้แต่งเห็นว่าเหมาะสม
สมทั้ง ๆ ที่ตอนนั้น ๆ อาจจะแต่งเป็นกลอนสุภาษธรรมาภิဒได้แต่ไม่ เพราะเหมาะสมและพิสดารเท่า
ซึ่งแสดงว่าผู้แต่งจะใจแต่งเป็นกลบท ก็เพื่อให้บทนั้นต่างๆที่ตอนนั้น มีความไม่เหมาะสมและ
พิสดารยิ่งขึ้นมากกว่าจะมีการแสดงฟื้มอุทากรแต่งกลบทโดยเฉพาะ

๑.๓ ในบรรดากลบที่ปรากฏในบทหนังตะลุงของหนังชื่น อรุณต ซึ่งมีอยู่ ๑๖ ชนิดนั้น กลบทสูงค์ระบำเปลง ชื่อหนังชื่น อรุณต ดัดแปลงมาจากกลบทสูงค์ระบำ เป็นกลบทที่ดีที่สุด ของหนังชื่น กล่าวคือ เป็นกลบทแบบใหม่ แต่งง่ายขึ้น ใช้ได้เกือบทุกบททุกตอน มีการเล่นสัมผัส อักษรสมัพสสระที่ก่อให้เกิดความไฟแรงะวิจิตรพิสดารโดยการบังคับให้คำที่ ๒ ของวรรคแรก (วรรคหน้า) สัมผัสอักษรกับคำที่ ๔ คำที่ ๓ สัมผัสอักษรกับคำที่ ๕ และให้คำที่ ๓ สัมผัสสระกับคำที่ ๔ เช่น ขยายชาติขาดเชือ ปล่อยนานปราณนั้น กีดวางก้างแหง គดข้อคอขาด ลบคายลายแคน ฯลฯ นอกจากนี้ยังเป็นกลบที่ปรากฏในบทหนังตะลุงของหนังชื่น อรุณต มากที่สุด

๑.๔ การใช้กลบที่หลักหลาย ที่ปรากฏในบทหนังตะลุงของหนังจีน อบรมุต บ่งบอกว่า บทหนังตะลุงของหนังจีน อบรมุต ได้พัฒนากลไกการแต่งโดยเฉพาะทางด้านจังหวัดลักษณะถิ่นระดับสูงสุด คือ แต่งเป็นกลบที่ซึ่งทำให้บทประพันธ์ที่แต่งวิจิตรพิสดารเพิ่มขึ้นและขณะเดียวกันผู้ประพันธ์ก็ต้องใช้ ภูมิปัญญาเพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับทศนะของสุธิงค์ พงศ์ไพบูลย์ (๒๕๔๗: ๑๕๗) ที่ว่า

“นับเป็นขันนิยมอย่างหนึ่งของผู้จ้างวินพินธ์ไทย ทั้งระดับราชสำนักและระดับห้องถีนี้ ถือว่าการเล่นคำ เล่นกลบท และ/หรือเล่นกลอักษรเป็นกิพาของบรรดาผู้รักวินพินธ์ที่ต้องแสดงให้ปรากฏหรือประภาดประชันกัน โดยบริยายอันさまแดงถึงระดับความสามารถของแต่ละคนในด้านต่าง ๆ เช่น รู้ศัพท์แต่ละหมวดแต่ละหมู่อย่างกว้างขวางและลึกซึ้ง รู้ดีในการการเล่นคำเล่นเดียงสัมผัส อันเป็น Jarvisiniyomของกวีแต่โบราณ มีความสามารถเฉพาะตนในการประดิษฐ์การบหร้อยกรองให้ได้ทั้งอุรุณ และรอดตามข้อบังคับของฉบับกฎหมาย รวมถึงความสามารถในการประดิษฐ์คิดค้นรูปแบบใหม่ของกลบทและกลอักษร อันเปรียบเสมือนการสร้างนวัตกรรมใหม่ในวงการกาพย์กานท์ ทั้งนี้เพื่อสร้างพลังของการพย์กานที่หวานประเทืองความมณฑ์เจ็บ”

๒. ภูมิปัญญาการใช้คำภาษาไทยถี่เกี้ยนได้ที่ปรากฏในบทหนังตะลุงของหนังฉบับ อรุณรัตน์ มีหัวข้อที่น่าสังเกตดังนี้

๒.๑ คำภาษาไทยถิ่นใต้ที่ปรากฏในบทหนังตะลุง ซึ่งรวมทั้งบทหนังตะลุงของหนังจีน
อรุณดู เป็นคำที่นำสนิใจเนื่องจาก ๑) เป็นคำที่ผ่านการเลือกสรรแล้ว เพราะผู้แต่งต้องใช้ภูมิปัญญา
คัดเลือกคำที่สามารถจะสื่อความหมายได้ดีเหมาะสมกับฐานะของตัวละคร การละ เทศะ สถานการณ์
นั้นๆ เหมาะสมกับฉันทลักษณ์ เป็นต้น คำภาษาไทยถิ่นใต้ที่ปรากฏในบทหนังตะลุง จึงเป็นคำที่
เหมาะสมและอยู่ในที่ที่เหมาะสม ๒) หลายคำอาจจะเป็นคำเฉพาะภาษาไทยถิ่นใต้ เป็นเอกลักษณ์ของ
ภาษาไทยถิ่นใต้ ๓) เป็นคำที่ชาวบ้านภาคใต้ใช้อยู่ในชีวิตประจำวันเข้าใจความหมายได้ลึกซึ้ง มี
ความรู้สึกคันชิน รู้เรื่อง รู้สماกากว่าคำภาษาอื่น ๆ ทั้งหมด

๒.๗ ในบทหนังตะลงของหนังฉัน อรุณต มีการใช้คำภาษาไทยกินได้ที่เหมาะสมกับบริบท

ไม่น้อยกว่า ๓๙๒ คำ ซึ่งนอกจากจะบ่งบอกว่าผู้แต่งมีความสามารถสูงทางการใช้คำภาษาไทยถิ่นได้แล้ว ยังบ่งบอกถึงวัฒนธรรมการใช้คำนั้น ๆ ของสังคมไทยภาคใต้ นอกจากนี้ยังเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมการใช้คำนั้น ๆ ของสังคมไทยภาคใต้ให้เป็นอย่างดีกล่าวคือ การนำคำนั้น ๆ มาใช้แต่งบทหนังตะลุงอันเป็นการใช้คำนั้นจริง ๆ อย่างเป็นธรรมชาติและเหมาะสม เมื่อนำบทหนังตะลุงไปแสดงที่ใดคำที่อยู่ในบทหนังตะลุงดังกล่าวก็ไปปรากฏที่นั่น การนำคำภาษาไทยถิ่นได้มาใช้แต่งบทหนังตะลุง และนำบทหนังตะลุงไปแสดง จึงเป็นการอนุรักษ์คำภาษาไทยถิ่นได้รวมทั้งวัฒนธรรมการใช้คำเหล่านั้นได้เป็นอย่างดี ตลอดล้องกับทศนะของจำเริญ แสงดวงแข (๒๕๔๔ : ๙๕) ที่ว่า

“การบรรจุภาษาถิ่นให้ลงใบในเพลงลูกทุ่ง (ในกรณีอื่น ๆ เช่นในบทหนังตะลุงก็เช่นเดียวกัน : ผู้วิจัย) นับได้ว่าเป็นการอนุรักษ์ภาษาท้องถิ่นที่ได้ผลมาก ถึงแม้ว่าผู้แต่งอาจไม่มีความประสงค์เช่นนั้นอยู่ แต่คัพพ์ท้องถิ่นที่ปรากฏอยู่ในเพลงทำให้ภาษาที่รู้สึกเป็นกันเอง และรับคำเหล่านั้นมาใช้จนติดปาก ทั้งที่บางคำเป็นคำเก่าจนเกือบไม่มีผู้ใช้แล้ว”

๒.๓ ในทศนะของผู้วิจัยเห็นว่าคำภาษาไทยถิ่นได้ ที่ปรากฏในบทหนังตะลุงของหนังชื่น อรุณต ปรากฏอยู่ในบริบทที่เหมาะสมยิ่งสามารถจะสื่อความหมายได้ลึกซึ้งมากที่จะหาคำอื่นมาแทน ได้เช่น (คำที่พิมพ์ตัวหนาเป็นคำภาษาไทยถิ่นได้)

๑) ที่ปรากฏในบทธรรมดา

“พระอาจารย์ท่านไม่ค่อยจะวางใจ
นอนอกคอลล์ลินไม่เจรจา

จะเข้าใกล้ขั้นพองกล้าไว้อ้อมหลา

สากระว่าไอยู่จะเห็นภูเป็นแลน”

(ภาษาทพราทยา)

“กับพากสูญจะให้เข้ารับรอง
สาวเมืองทุกอยู่ไม่สวยแต่ไม่ต้องกลัว

หรือจะครองก็ไม่ห้ามตามน้ำใจ

เรื่องบ้าผัวแล้วว่องมึงไม่ต้องสงสัย”

(เลือดรักล้างมลทิน)

๒) ที่ปรากฏในบทตลก

“ประคองอุ้มนุ่มนิ่มยิ้มละไม
ว่าอยาเอ้ออย่าร้องเลยลูกแก้ว
แม่ชีในวัดเดินพลัดนอกชาน
ลูกสาวไคลโซ่เดินโกเรียกแม่
แลหน้าก้าไม่ดีแลหีก้าไม่งาม

ทรงดีใจกล่าวกลอนกล่อมกุ Mara
มูสังแหย้วอยู่ใต้ต้นขามหวาน
เบื้องขาดบาดวนพ่อท่านแลยกาม
มาแต่บ่อเตยแลดเครยหยุมหยาม
เที่ยวตามหาแม่มาแต่เช้อเหอตัว”
(เพื่อนแก้ไขเมียขวัญ)

“เรื่องปัจจัยไทยทานไม่ต้องห่วง
เราคิดว่าหลงพอก็พอใจ
ชั้นเจ้านายให้เสวยน้ำเคยต้ม
ไม่ต้องทำให้มากเรื่องพระรามันเปลือกหุน
ไม่ต้องเกี่ยวกับสนุกยุคประหนึด
สั่งเสริฐรพกลับหลังเข้าปรางค์ทรง

เพราะพ่อนหลวงไม่ต้อง hairy เพราะแกไม่جاายไนร
พ่อนหลวงให้นนินทาค่ออยราชุน
แกงส้มย่าหนันดัดหนมีหุน
มันขาดดูลย์การค้าเรื่องนี้น่าพะวง
แกงย่าหนันดัดกับลูกหนุนนับว่าบุญสูงส่ง
มันนเปลือกคงกับยาเส้นนั่งสูบเล่นไปพลางพลาง”
(สายเลือดขัดดิยา)

ผู้จัดให้เห็นว่าจึงเห็นว่าการใช้คำภาษาไทยถิ่นได้ ที่ปรากฏในบทหนังตะลุงของหนังชื่น อรุณต เป็นภูมิปัญญาที่ดีและมีคุณค่าอย่างยิ่งของสังคมภาคใต้และสังคมไทย

๓. ภูมิปัญญาการใช้สำนวนไทยที่ปรากฏในบทหนังตะลุงของหนังชื่น อรุณต มีข้อที่น่าสังเกตดังนี้

๓.๑ สำนวนไทยที่ปรากฏในบทหนังตะลุงของหนังชื่น อรุณต เป็นสำนวนไทยที่นำสนใจกล่าวคือ ๑) มีปริมาณเป็นจำนวนมากไม่น้อยกว่า ๒๐๗ สำนวน ๒) มีทั้งสำนวนไทยภาคกลางอันเป็นสำนวนไทยที่เป็นที่รู้จักแพร่หลายทั่วไปในสังคมไทย และสำนวนไทยถิ่นได้กันเป็นสำนวนไทยที่เป็นสำนวนเฉพาะถิ่น เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่นและมีทั้งสำนวนไทยเดิมและสำนวนไทยปัจจุบันผสมผสานกัน

๓.๒ ในบทหนังตะลุงของหนังชื่น อรุณต มีการใช้สำนวนไทยที่หมายความกับบริบทซึ่งมีทั้งสำนวนไทยภาคกลาง สำนวนไทยถิ่นได้ สำนวนไทยเดิม สำนวนไทยปัจจุบัน ดังที่กล่าวมาแล้วไม่น้อยกว่า ๒๐๗ สำนวน ซึ่งนอกจากจะบ่งบอกว่าผู้แต่งมีความสามารถทางการใช้สำนวนเป็นอย่างยิ่งแล้ว ยังบ่งบอกและบันทึกวัฒนธรรมการใช้สำนวนนั้น ๆ ของคนในสังคมโดยเฉพาะคนในสังคมภาคใต้ได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังเป็นการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมการใช้สำนวนไทยที่มีประสีพิธีภาพ คือ นำมาใช้ในการเตะบทหนังตะลุง เมื่อบทหนังตะลุงที่ใช้สำนวนเหล่านั้นแพร่หลายเป็นที่รู้จักมากเพียงใด วัฒนธรรมการใช้สำนวนไทยดังกล่าวก็จะแพร่หลายเป็นที่รู้จักมากขึ้นเพียงนั้น

๓.๓ เนื่องจากสำนวนไทย ซึ่งรวมทั้งสำนวนไทยที่ปรากฏในบทหนังตะลุงของหนังชื่น อรุณต นอกจากจะเป็นคำพูดที่เป็นชั้นเชิง ไม่ตรงไปตรงมา มีความไฟแรงดงงาม คมคมay มีความหมายกระซับ ลึกซึ้ง กินใจ และ สำนวนไทยยังสัมพันธ์กับชีวิต สังคม วัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมของคนไทยและสังคมไทยอย่างแนบสนิท สำนวนไทยซึ่งรวมทั้งสำนวนไทยที่ปรากฏในบทหนังตะลุงของหนังชื่น อรุณต จึงเป็นวัฒนธรรมที่มีคุณค่าของสังคมไทยในขณะเดียวกัน สำนวนเหล่านั้นยังบันทึกวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ ของสังคมไทยไว้ให้ลายด้านดังกล่าวแล้ว สำนวนไทยซึ่งรวมถึงสำนวนไทยที่ปรากฏในบทหนังตะลุงของหนังชื่น อรุณต จึงเป็นวัฒนธรรมที่มีคุณค่าในด้านของความหลากหลายและมีคุณค่าทางวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ ของสังคมไทยเป็นอย่างยิ่ง การรู้จักสำนวนไทยซึ่งรวมถึงสำนวนไทยที่ปรากฏในบทหนังตะลุงของหนังชื่น อรุณต จึงทำให้เรารู้จักทั้งสำนวนไทย วัฒนธรรมไทย และสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ของสังคมไทย ซึ่งทำให้เรารู้จักรากฐานความเป็นไทย สดุดคล่องกับทัศนะของคนนัยเมธิดานท์ (๒๕๔๑ : คำนำ) ที่ว่า

“เมื่อรู้ที่มาของสำนวนไทยนิดต่าง ๆ แล้ว ผู้อ่านก็ย่อมจะรู้ความเป็นอยู่ของคนไทยในอดีตได้ เมื่อรู้ดีดีความเป็นมาก็จะช่วยให้เข้าใจปัจจุบัน ก็จะเป็นการช่วยให้รู้จักรากฐานความเป็นชาติไทยโดยทางอ้อมนั่นเอง”

๓.๔ หากกล่าวเฉพาะการใช้สำนวนไทยถิ่นได้ ในบทหนังตะลุงของหนังชื่น อรุณต มีการใช้สำนวนไทยถิ่นได้ ซึ่งได้บันทึกวัฒนธรรมการใช้สำนวนนั้น ๆ และวัฒนธรรมไทยด้านอื่น ๆ ของผู้คนและสังคมไทยภาคใต้โดยย่างมีประสีพิธีภาพ ไม่น้อยกว่า ๓๒ สำนวน คือ ๑) กลัวคนตาย ใช้คนเบื้องเชือกคนจร ๒) กาภัยยังเป็นกา ๓) กินข้าววัด นอนหลา ห่มผ้าผี ๔) แก่พร้าวเฒ่ามะละกอ ๕) ขายผ้าเอาหน้าชื่น ๖) เข้าเป็นไฟเราเป็นน้ำ ๗) ไข่เป็นไข่ห่านไม่ทานไข่แล่น ๘) ความทอลูกไม่ถูกปลายเข้า ๙) จับนกก่อนโค่นต้นไม้ ๑๐) จับปลายังไม่ได้หัว ๑๑) ซ่อนมือใต้ผ้า ๑๒) หั้งกิน

ทั้งขอ คดห่อ Lomb เวิน (๓) ทำเบื้องค่าวัตต์ (๔) น้ำแร่แทกเมือง หัวเมืองพึงตั้ง (๕) ปลาสองน้ำ (๖) ปลูกไม้ฟันเรือ (๗) ปากปีจอ (๘) พันลาย (๙) พ้าร้องก็ต้องฟัง (๑๐) ไม่มีสักสิ่งตะลิ่วไม่พัง (๑๑) รู้หวัน (๑๒) เราว่าความเข้าว่าว (๑๓) เรือขาดพาย (๑๔) เรือผ่าจอก (๑๕) ลอยช้อนตามเปยก (๑๖) ลิ้นแคน (๑๗) วิงน้ำไม่เกรงขอน (๑๘) เศรษฐีเพิ่งมุดตุดเพิ่งแมลง (๑๙) ส่งหมายพันธุ์ (๒๐) หมายเห่าเครื่องบิน (๒๑) เห็นเสือขับความช่วยเหลือเสือ (๒๒) เหยียบรอยใจ ดังนี้การใช้สำนวนไทยถี่นั้นได้และเป็นภูมิปัญญาการใช้สำนวนไทยถี่นั้นได้ที่เด่นซึ่งสมควรจะอนุรักษ์ และสืบสานเป็นอย่างยิ่ง

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาภูมิปัญญาการใช้กลบท การใช้คำภาษาไทยถี่นั้นได้ การใช้สำนวนไทยที่ปรากฏในบทหนังตะลุงของหนังฉบับนี้ อบรม ผู้วัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

๑. ควรจะมีการรวบรวมบทหนังตะลุงของหนังฉบับนี้ อบรม ซึ่งเป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคใต้ที่ดีเด่น และมีคุณค่าอย่างยิ่งไว้เป็นระบบและควรจะศึกษาวิจัยภูมิปัญญาที่ปรากฏในบทหนังตะลุงของหนังฉบับนี้ อบรม แต่ละด้านอย่างพิสดาร

๒. ควรจะมีการรวบรวมบทหนังตะลุงของประษฐ์ชาวน้ำภาคใต้คันอื่น ๆ เช่น ของหนังกันทองหล่อ หนังอ้ม จิตต์ภักดี หนังจุเลียม กิงทอง หนังศรีพัฒน์ เกื้อสกุล หนังนครินทร์ ชาทอง หนังสุภาพ ชุมยวง หนังประวิง หนูเกื้อ หนังประทิน บัวทอง เป็นต้น ไว้เป็นระบบและควรจะศึกษาวิจัยภูมิปัญญาที่ปรากฏในบทหนังตะลุงดังกล่าวแต่ละด้านอย่างสรุปเป็นภาพรวมหรืออย่างพิสดาร

๓. ควรจะมีการศึกษาภูมิปัญญาการใช้กลบท การใช้คำภาษาไทยถี่นั้นได้ การใช้สำนวนไทยที่ปรากฏในบทหนังตะลุงอย่างสรุปเป็นภาพรวมหรืออย่างพิสดาร เพื่อให้รู้จักเข้าใจภูมิปัญญาแต่ละด้านดังกล่าวอย่างแท้จริง สามารถจะอนุรักษ์หรือสืบสานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๔. เนื่องจากภูมิปัญญา การใช้กลบท การใช้คำภาษาไทยถี่นั้นได้ การใช้สำนวนไทยที่ปรากฏในบทหนังตะลุงของหนังฉบับนี้ อบรม เป็นภูมิปัญญาที่ดีเด่น นอกจากนี้ยังเป็นที่รวมของภูมิปัญญาของสังคมภาคใต้และสังคมไทยหลายด้าน ภูมิปัญญาที่ปรากฏในบทหนังตะลุงของหนังฉบับนี้ อบรม ซึ่งเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่ดีเด่นและมีคุณค่าเป็นอย่างยิ่งอย่างหนึ่งของสังคมภาคใต้และสังคมไทย ซึ่งสังคมภาคใต้และสังคมไทยควรจะได้รับรู้ รู้จักและเข้าใจ จึงสมควรจะแพร่ร่วงงานวิจัยนี้แก่สังคมภาคใต้และสังคมไทย

บรรณานุกรม

- กาญจนภาคพันธุ์ (นามแฝง). **สำนวนไทย (ก-ป).** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : บำรุงสาสน์, ๒๕๑๕.
- . **สำนวนไทย (ผ-ช).** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : บำรุงสาสน์, ๒๕๑๗.
- เกษม ขนาดแก้ว. การวิเคราะห์บทคลาสสิกภาษาไทยในบทหนังตะลุงของหนังฉิน อรุณ. สงขลา : สำนักศิลป์วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา, ๒๕๑๙.
- . วิเคราะห์วรรณกรรมหนังตะลุงของพ่วง บุษราตัน พริญญาโนพนธ์ ศศ.ม. สงขลา: มหาวิทยาลัยศรีนครินทร์วิโรฒสงขลา, ๒๕๓๔ (ถ่ายเอกสาร)
- . **ภูมิปัญญาการสอนหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในบทหนังตะลุง ของ หนังฉิน อรุณ :** การศึกษาเชิงวิเคราะห์. สงขลา : สำนักศิลป์วัฒนธรรม สถาบันราชภัฏ สงขลา, ๒๕๑๔.
- ไชย สาริกบุตร. การวิเคราะห์กลบทในกวีนิพนธ์ไทย. กรุงเทพฯ : หน่วยศึกษานิเทศก์กรรมการฝึกหัดครู, ๒๕๑๘. (เอกสารนิเทศการศึกษานับที่ ๑๖๙)
- จำเริญ แสงดวงแข. “คนตีรูหุ่งที่สะท้อนชีวิตชาวไทยภาคใต้” ใน ตนตระพื้นเมืองภาคใต้. หน้า ๙๙-๑๐๒. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรุงสยามการพิมพ์, ๒๕๒๔.
- ชวน หลีกภัย. “ภาษาถิ่นภาษาไทย” ใน ภาษาไทยของเรา. หน้า ๒๓-๓๑. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๓๙.
- ชื่อนกลิน พิเศษสกลกิจ. “วิชานิรุกดิศาสตร์เรื่องภาษาถิ่น (ฉบับที่ ๑ และ ๒)” ใน คำบรรยายภาษาไทยขั้นสูงของชุมชนภาษาไทยของครุสภาก. หน้า ๙๕๓-๙๙๒. กรุงเทพฯ : ชุมชนภาษาไทย ของครุสภาก, ๒๕๑๘.
- . “ภาษาไทย ภาษาถิ่น ‘ไม้สิ้นสูญ’ ใน ภาษาไทยของเรา. หน้า ๓๒-๔๑. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๓๙.
- ตนย เมธิตานนท์. บ่อเกิดสำนวนไทยเล่ม ๑. กรุงเทพฯ : ไทรารค์, ๒๕๑๘.
- . บ่อเกิดสำนวนไทยเล่ม ๒. กรุงเทพฯ : ไทรารค์, ๒๕๑๙.
- . บ่อเกิดสำนวนไทยเล่ม ๓. กรุงเทพฯ : ไทรารค์, ๒๕๑๙.
- น.อุไรฤทธิ์ (นามแฝง). กลอนศัพท์ภาครัตน์ (สงขลา). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชัยพรการพิมพ์, ๒๕๑๗.
- นพพร ด่านสกุล. การวิเคราะห์วรรณกรรมเพลงลูกทุ่งของฉุลีย์ กิ่งทอง. พริญญาโนพนธ์ ศศ.ม. สงขลา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทร์วิโรฒ สงขลา, ๒๕๓๙.
- นภวรรณ พันธุ์เมธा. คลังคำ. กรุงเทพฯ : ออมรินทร์, ๒๕๑๔.
- พจนานุกรมฉบับมติชน. กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๑๙.
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๖.
- เพ็ญแข วัฒนสุนทร. ค่านิยมในสำนวนไทย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทร์วิโรฒ บางแสน, ๒๕๑๒.
- ไโพนิ์ อัญมณเทียร. สำนวนไทยใช้ให้เป็น. พิมพ์ครั้งที่ ๒ กรุงเทพฯ : ทฤษฎี, ๒๕๑๐.
- ภาษิต คำพังเพย สำนวนไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๑๐.
- ภิญโญ จิตตธรรม. ภาษาถิ่น. สงขลา : มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา, ๒๕๑๗.
- วันวี รวมยานั้นท์และญาดา อรุณเวช. รายงานผลการวิจัยเรื่องเพลงสักวา. กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่องค์ความรู้ทางวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา, ๒๕๓๙.

วีโอลักษณ์ เล็กศิริรัตน์. สำนวนไทยถี่ใต้ : ความสัมพันธ์ระหว่างภาษาบ้านและวรรณกรรม. สงขลา :
ภาควิชาภาษาไทย คณะวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครุสุนทร, ๒๕๓๖.
ศักดิ์ศรี แม้มนัดดา. สำนวนไทยที่มารากวรรณคดี. กรุงเทพฯ : คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.
สนิท บุญฤทธิ์. “ประวัติและผลงานของนายอิน อรุณ” ใน ศิลปินแห่งชาติ ๒๕๗๒. หน้า ๘๕-๙๕.
กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๗๒.
สุธิวงศ์ พงศ์เพบูลย์. “ศิลปะการเล่นคำ กลบท กล้อกษร ในวรรณกรรมทักษิณ” ใน วรรณกรรม
ทักษิณ : วรรณกรรมปริทัศน์. หน้า ๑๕๗-๑๗๑. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุน
การวิจัย (สกอ.), ๒๕๔๗.
ไสว สมเขายาใหญ่. ชีวิตและผลงานวรรณกรรมหนังตะลุงของหนังอิน อรุณໂนชณ์. ปริญญาโท
ศศ.ม. สงขลา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทร์วิโรฒ สงขลา, ๒๕๓๘. (ถ่ายเอกสาร)
อัครา บุญทิพย์. ภาษาถี่ใต้. กรุงเทพฯ : ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทร์วิโรฒ บางเขน, ๒๕๓๕.
อุดม หนูทอง. ดนตรีและการละเล่นพื้นบ้านภาคใต้. สงขลา : ภาควิชาภาษาไทย และภาษา
ตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทร์วิโรฒ สงขลา, ๒๕๓๑.
_____. ในรา. สงขลา : ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทร์วิโรฒ ภาคใต้, ๒๕๓๖.
อุดม หนูทอง. ยศกิติ : ตำรากลอนหนังตะลุง. สงขลา : ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทร์วิโรฒ ภาคใต้, ๒๕๓๔.
_____. “อิน อรุณ” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. ๒๕๒๙. เล่ม ๓ หน้า๘๘๑-๘๘๒.
กรุงเทพฯ : สถาบันทักษิณคดีศึกษา, ๒๕๔๒.